

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΥΠΟΔΗΜΑ

5. Από την κατεργασία του δέρματος, στα κομψά σανδάλια

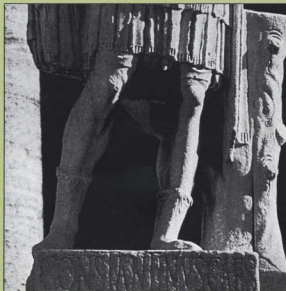
Βγένα Βαρθολομαίου
Αρχαιολόγος

1. Πομπηϊνή τοιχογραφία. Αμαζόνα που φορεί μπότες. Έχουν, προφανώς, γούνη επένδυση. Οι Αμάζονες ήταν πολεμήτριες, αλλά τα υποδήματά τους ήταν ελαφρότερα από τα ανδρικά.

3. Οι μπότες αυτές έχουν "κορδόνα", όπως και οι δικές μας σήμερα.

2. Οι μπότες των αυτοκρατόρων ήταν ιδιαίτερα προσεγμένες. Εδώ βλέπουμε τις μπότες του Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Τα υψηλά υποδήματα

Η αγγειογραφία από την Αρχαϊκή εποχή και εξής αποδεικνύεται πλούσια πηγή πληροφορήσης για το αρχαίο ελληνικό υπόδημα. Ο Ερμής με τα φτερωτά υποδήματα (στην πραγματικότητα μπότες που δένουν στο εμπρός μέρος τους με λουριά περασμένα από γαντζάκια) είναι συχνό θέμα. Σε ερυθρόμορφη κύλικα του 5ου αι. ο Οιδίποδας φοράει **τον πέτασον** (πλατύγυρο καπέλο) των ταξιδιωτών και μπότες που δένουν γύρω από την κνήμη¹. Θρακικές μπότες, υψηλές, με γούνα που περιβάλλει το πάνω τελειώμά τους, φοράει ηθοποιός σε άλλη αγγειογραφία. Μπότες σε ποικίλους τύπους εμφανίζονται και σε αγγειογραφίες από ιταλικά αγγεία.

Εάν δεν δηλώνονται με ένα από τα ονόματα που ήδη αναφέραμε, οι μπότες στα αρχαία κείμενα δηλώνονται ως **υποδήματα** ή και ως **πέδιλα**.

Η μόδα ήταν υποδήμα κυρίως ανδρικό, όμως χαμηλές μπότες που έδεναν μπροστά, συχνά επενδυμένες με γούνα από μικρά αιλουρο-

4. Η Μελομένη, Μούσα της τραγωδίας φορεί κρηπίδες.

5. Εδώ βλέπουμε χαμηλές μπότες (από γάλαμα του Νέρωνα), που δένουν γύρω από το πόδι με ιμάντες.

ειδή² και κομψότερες από τις αντρικές, φορούσαν και οι γυναίκες.

Η μπότα είναι λοιπόν υπόδημα αντρικό και γυναικείο³ και έχουμε πάντοτε υπόψη ότι τα περισσότερα είδη ένδυσης και υπόδεσης απαντούν σχεδόν τα ίδια σε όλη την κλασική Αρχαιότητα, αλλά επίσης και στη Ρώμη. Ρωμαϊκά ανάγλυφα σε θριαμβικές αψίδες, ανδριάντες αυτοκρατόρων κτλ. πληροφορούν λεπτομερώς για τη ρωμαϊκή μπότα. Υπόδημα γενικά του στρατού, με παχύ σολόδερμα που έφερε καρφιά για περισσότερη αντοχή, η υψηλή στρατιωτική μπότα ονομαζόταν **caliga**: αν πάλι είχε γούνα στην εσωτερική της πλευρά, ονομαζόταν **pero**. Οι αυτοκράτορες συνήθιζαν να φορούν υψηλές μπότες σε έντονο κόκκινο χρώμα. Πολλά από τα χονδροειδώς κατεργασμένα καττύματα για τις μπότες αυτές βρέθηκαν κατά τις ανασκαφές σε ρωμαϊκά στρατόπεδα, σχεδόν σε όλη την Ευρώπη.

Μπότες με κάττυμα, ενισχυμένο συχνά με φελλό στο μέρος της φτέρνας (για να δίνει ύψος), φορούσαν και οι γυναίκες. Χοντροκομμένες χαμηλές ή υψηλότερες μπότες φορούσαν και οι χωρικοί αλλά και οι φτωχότεροι πληθυσμοί της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Αυτός ο τύπος υπόδεσης συνεχίστηκε απaráλλαχτος και κατά την Παλαιохριστιανική περίοδο.

Στα υψηλά δετά υποδήματα μπορούμε να εντάξουμε και τις **κρηπίδες**, υπόδημα αρχικά αποκλειστικά ανδρικό, με υψηλά καττύματα. Δενόταν με ιμάντες που έφταναν ως το μέσο της κνήμης. Ήταν επίσης και υπόδημα στρατιωτικό, με καρφιά στο κάτω μέρος της σόλας αλλά και θεατρικό, που το φορούσαν, όπως και τις εμβάδες, οι θηποιοί της κωμωδίας (οι υποκριτές της τραγωδίας φορούσαν κοθόρνους). Ο Forbes, αντίθετα, αναφέρει ότι η **κρηπίς** "ήταν κάτι μεταξύ σανδάλιού και χαμηλού υποδηματός", και φοριόταν από άνδρες και γυναίκες. Το φόντι της κρηπίδας δεν αποτελούνταν μόνο από λουριά αλλά και από κομμάτια δέρματος, τα οποία είχαν "ραφτεί" στη σό-

λα, καλύπτοντας μικρές επιφάνειες του ποδιού, όπως τη φτέρνα ή τον ταρσό, και στα οποία ανόγνονταν τρύπες για να περνούν οι ιμάντες.

Οι μελετητές και τα λεξικά παρέχουν διάφορες ερμηνείες για τον όρο "κρηπίς". Το Λεξικό των Liddell-Scott (αγγλική και ελληνική έκδοση) αναφέρει: "man's high boot; half boot" (ανδρική υψηλή μπότα= ημισπότα). Ο Στρωματάκος στο *Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* κάνει λόγο για "είδος ανδρικού υποδηματός έχοντος υψηλά καττύματα", χωρίς να αναφέρεται στο φόντι του. Ο Α. Ρ. Ραγκαβής, *Λεξικόν Ελληνικής Αρχαιολογίας*, μιλάει για "υπόδημα δι'αμφότερα τα φύλα, το εις τον πόδα περιδεόμενον δι'ιμάντων διεπιρομένων [που διαπερνούν] δι' οπών του πέλματος ή των εκατέρωθεν αυτού προσεραμμένων δερμάτων (το νυν τοσαρούχιον)". Επομένως δεν το αναφέρει ως μπότα. Η Houston, στο *Ancient greek ... costume and decoration*, λέει: "low half-boots (crepida)"³, για υπόδημα που αφήνει ελεύθερα τα δαχτυλά και με φόντι υψηλό ως το μέσο της γάμπας, από δέρμα που δένει εμπρός με κομψούς ιμάντες. Ακόμη, κάποιοι θεωρούν ότι ο κόθορνος ήταν είδος κρηπίδας.

Οι γυναικείες κρηπίδες της Κλασικής εποχής είχαν τακούνι, όπως και άλλα γυναικεία υποδήματα, και έδεναν γύρω από τον αστράγαλο ή και ψηλότερα.

Η κρηπίδα, επί ρωμαϊκής δημοκρατίας, υποδήλωνε μαλθακότητα και θηλυπρέπεια όταν φοριόταν από άνδρες: αντίθετα, επί αυτοκρατορίας ήταν ακριβό και αριστοκρατικό υπόδημα και για τα δύο φύλα.

Τέλος, μελετώντας κανείς την υπόθεση των αγαλμάτων, μπορεί να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι και για τις κρηπίδες υπήρχαν πολλοί τύποι, όπως εξάλλου και για όλα τα αρχαία υποδήματα.

Σημειώσεις

1. Βλ. σχετική εικόνα στο τεύχος 66, σ. 109.
2. Thomas Hope, *Costume of the Greeks and Romans*, σ. XXXIV.
3. M. Houston, *ό.π.*, σ. 90.